З англійської переклала Олена Поманська

Усмішка Джоконди

— Міс Спенс зараз вийде, сер.

— Дякую, — сказав, не повертаючись, містер Гаттон. Покоївка міс Спенс була така бридка — бридка навмисне, як завжди здавалося йому, зловмисне, до неподобства бридка — що він не спромагався дивитися на неї довше, ніж це було необхідно. Двері зачинилися. Залишившись сам на сам, містер Гаттон підвівся й почав ходити кімнатою, задумливо розглядаючи знайомі речі, що її прикрашали.

Фотографії грецьких статуй, фотографії римського Форуму, кольорові репродукції італійських шедеврів, усе перевірене часом і дуже відоме. Бідолашка Дженіт, інтелектуальний сноб і дурепа! Висновок щодо її справжнього смаку можна було зробити, подивившись на акварель вуличного художника, за яку вона заплатила два з половиною шилінги (і тридцять шилінгів за рамку). Скільки разів він чув від неї цю історію, скільки разів вона просторікувала про красу цієї вдало зробленої імітації олеографії! — "Справжній Митець на вулиці", — і ви майже чули велику літеру "М" у слові "митець", коли вона промовляла ті слова. Вона примушувала вас відчути, що частка слави маляра перейшла до неї, Дженіт Спенс, після того як вона дала йому два з половиною шилінги за цю копію олеографії. Вона вочевидь сподівалася почути комплімент собі за свій смак та тямущість. Справжній Старий Майстер усього за два з половиною шилінги. Бідолашка Дженіт!

Містер Гаттон зупинився біля невеликого овального дзеркала. Трохи нахилившись, щоб можна було побачити все обличчя, він пригладив вуса ретельно наманікюреним пальцем. Вуса були такі ж пишні, такого самого ясно-каштанового кольору, якими вони були двадцять років тому. Колір його волосся теж не змінився, і не було ще навіть і натяку на лисину —

хіба що трохи піднялася брова. — Шекспірівське, — подумав містер Гаттон, з усмішкою розглядаючи гладенький, без жодної зморшки простір свого чола.

Прискіпливі до всіх, лиш ти недосяжний… З глибин до височин… Ти в сяйві слави… Шекспіре, жити б тобі нині серед нас. Ні, здається, це про Мільтона. Мільтон, красуня Христового коледжу[1] у нього самого нічого від жіночої краси не було. Він був тим, про кого жінки кажуть "справжній мужчина". Ось чому він їм і подобався — підкручені каштанові вуса та ледве чутний дух тютюну. Містер Гаттон знову посміхнувся: йому подобалося кепкувати із себе. Христова красуня? Ні, ні. Він був Христом красунь. Непогано, авжеж непогано. Христос красунь. Містерові Гаттону дуже хотілося, щоб зараз тут був хто-небудь, перед ким можна було б похвалитися своєю дотепністю. На жаль, бідолашка Дженіт не в змозі оцінити його!

Він випростався, пригладив волосся й провадив свої розглядини. Бісів римський Форум; він ненавидів ці фотографії, які наводили сум.

Раптом містер Гаттон збагнув, що Дженіт Спенс уже в кімнаті; вона стояла біля дверей. Він здригнувся, немовби його захопили під час скоєння злочину. Дженіт Спенс мала особливий хист появлятися так тихо й загадково. Можливо, вона вже давно була тут і бачила, як він роздивляється в дзеркалі. Ні, не може цього бути! Однак ця думка його занепокоїла.

— О, ви з'явилися так несподівано, — сказав містер Гаттон, він насилу спромігся усміхнутися і рушив до неї, простягаючи руку.

Міс Спенс теж усміхалася; усмішкою Джоконди, як він одного разу напівіронічно назвав ту усмішку. Міс Спенс сприйняла той комплімент дуже серйозно й відтоді намагалася ніколи не відступати від стандарту Леонардо. Коли містер Гаттон потискав їй руку, вона всміхнулася на відповідь його мовчанню; це теж було частиною іміджу Джоконди.

— Сподіваюсь, ви почуваєте себе добре, — сказав містер Гаттон. — Вигляд у вас саме такий.

Яке ж у неї чудернацьке обличчя. Маленький рот, складений в усмішку Джоконди, був схожий на хоботок з круглим отвором посередині; здавалося, вона ось-ось засвистить. її рот нагадував ручку без пера, якщо дивитися на неї спереду. Понад ротом — гарної форми ніс, ледь гачкуватий. Очі великі, блискучі та чорні; надто великі, надто блискучі й надто чорні. Очі були гарні, однак погляд їх був завжди суворий. Хоботок був спроможний удати усмішку Джоконди, проте вираз залишався незмінно суворим. Над ними — вигнуті дугою, дуже нафарбовані брови, які якимось дивним чином надавали верхній частині її обличчя владного вигляду, і це робило її схожою на римську матрону. Волосся в неї було чорне й таке саме римське — від брів і вище Агріппіна!

— Я подумав, а чому б мені не завітати до вас дорогою додому, — провадив містер Гаттон. — О, як добре знову повернутися сюди, — він рукою показав на квіти у вазах, на сонячне світло та на зелень, що буяла за вікнами, — як добре знову повернутися на природу після насиченого справами дня в місті.

Міс Спенс, яка вже сіла, вказала йому на стілець поруч себе.

— О ні, слово честі, я не можу сидіти, — почав був відмовлятися містер Гаттон. — Я мушу їхати додому, щоб дізнатися, як почувається моя сердешна Емілі. Сьогодні вранці їй було дуже зле. — Проте, він усе одно сів. — Знову печінка. У неї вона завжди в розладі. Жінки… — Він зупинився й закашлявся, щоб приховати те, що він намірявся сказати. Він мало не сказав, що жінки з поганим травленням не повинні виходити заміж; однак ті слова були надто жорстокими, і насправді він так не думав. До того ж Дженіт Спенс вірила у вічний вогонь кохання та споріднення душ. — Вона сподівається, що їй буде краще, — додав він, — і запрошує вас завтра до нас на обід. Ви зможете приїхати? Не відмовляйтесь! — Він переконливо всміхнувся. — Ви ж бо знаєте, що це і моє запрошення.

Вона опустила очі, і містер Гаттон був майже певен, що щоки її зайнялися. Постріл виявився влучним; він підкрутив вуса.

— Я з радістю прийду, якщо ви певні, що стан Емілі дозволяє їй приймати гостей.

— Але ж звичайно. Ваш візит піде їй на користь. Нам обом це буде на користь. У подружньому житті товариство з трьох часто-густо краще, ніж із двох.

— О, ви такий цинік.

Містер Гаттон завжди мав незборимe бажання сказати "гав-гав-гав", коли чув, як промовляють це останнє слово. Воно дратувало його більш ніж будь-яке інше, що існує в людській мові. Однак замість загавкати він поспішив виправдатися.

— Ні, ні. Це лише сумна правда. Знаєте, дійсність не завжди збігається з ідеалом. Проте це не означає, що я не вірю в ідеальне. Насправді я пристрасно вірю в це — я вірю в ідеальний шлюб двох людей, які живуть у цілковитій злагоді. Я вважаю це можливим. Я певен цього.

Він зробив красномовну паузу й подивився на неї, звівши брову в мовчазному запитанні. Незаймана у свої тридцять шість років, але ще не перестигла, вона мала певний шарм. І було щось насправді загадкове в цій жінці. Міс Спенс не відповідала, а натомість продовжувала всміхатися. Часами містерові Гаттону Джоконда набридала. Він підвівся.

— Я справді мушу вже йти. Прощавайте, таємнича Джокондо. — її усмішка зробилася ще напруженішою, від чого хоботок став ще вужчим. Містер Гаттон галантно вклонився й поцілував її простягнену руку. Він зробив це вперше; здавалося, що вона не мала нічого проти. — З нетерпінням чекатиму на завтра.

— Невже?

Замість відповіді містер Гаттон ще раз поцілував їй руку, потім попрямував до дверей. Міс Спенс пішла з ним до ґанку.

— А де ваша машина? — спитала вона.

— Біля воріт.

— Я проводжу вас.

— Ні, ні,— містер Гаттон промовив це жартома, але наполегливо. — Ви не повинні цього робити. Я просто забороняю вам це робити.

— Але мені хочеться провести вас, — запротестувала міс Спенс, кидаючи на нього швидкий погляд Джоконди. Містер Гаттон підняв руку.

— Ні,— повторив він, а потім, зробивши жест, що майже нагадував повітряний поцілунок, побіг доріжкою легко, ледве торкаючись ногами землі, великими кроками, мов хлопчак. Він пишався своїм бігом: біг його був такий неперевершено юнацький. Проте він зрадів, що доріжка виявилася не занадто довга. На останньому повороті, перш ніж будинок зникне з поля зору, він зупинився й обернувся. Міс Спенс ще стояла на сходинах, усміхалася своєю звичною усмішкою. Він помахав рукою і цього разу цілком визначено й неприховано послав їй поцілунок. Потім, продовживши свій чудовий біг, завернув за останню темну купу дерев. Упевнившись, що його вже не видно з будинку, він уповільнив біг і перейшов на ходу. Потім витяг хусточку й витер спітнілу шию. Які дурні люди! Які ж бо дурні! Чи жила колись у світі людина дурніша за бідолашку Дженіт Спенс? Не було нікого, якщо не рахувати його самого. Ба більше, він ще гірший за неї, тому що він принаймні усвідомлює свою дурість, однак не відмовляється від продовження гри. Чому він так поводиться? Ет, хтозна, чому ми так поводимося.

Він підійшов до воріт. Велика розкішна машина стояла на узбіччі.

— Додому, М'Набе. — Водій торкнувся кашкета. — І зупинись на перехресті, як звичайно, — додав містер Гаттон, відчиняючи дверцята авто. — Ну, як ти тут? — спитав він, звертаючись у темряву, що зачаїлася всередині.

— О Ведмедику, ти був так довго! — Ці слова промовив по-дитячому свіжий голос. У вимові голосних був ледь помітний вплив просторіччя.

Містер Гаттон нахилив уперед своє кремезне тіло й заскочив до машини із спритністю звіра, що нарешті добувся своєї нори.

— Хіба? — сказав він, зачиняючи за собою дверцята. Авто зрушило з місця. — Ти, мабуть, дуже скучила за мною, коли тобі здалося, що час плине так повільно. — Він зручно вмостився на низенькому сидінні, і його оповило ніжне, ласкаве тепло.

— Ведмедику… — зітхнувши від задоволення, маленька чарівна голівка опустилася на плече містерові Гаттону. Зачарований, він подивився на кругле дитяче обличчя.

— Знаєш, Доріс, ти схожа на портрет Луїз де Керояль[2]. — Він пестив пальцями густе, кучеряве волосся.

— А хто вона є ця Луїз де Кера… як там її? — Голос Доріс долинав десь із далекого далеку.

— На жаль вона була! Fuit[3]. Ми всі станемо колись "були". А зараз… — Містер Гаттон вкрив поцілунками юне личко, автомобіль плавно мчав уперед. Спина М'Наба, що видніла крізь скляну переділку, була незворушна, мов камінь, справжнісінька тобі спина статуї.

— Твої руки, — прошепотіла Доріс. — О, ти не повинен торкатися мене. Мене від цього проймає струмом.

Містер Гаттон обожнював дитячу безглуздість її слів. Як пізно в житті ми відкриваємо для себе своє тіло!

— Струм не в мені, він у тобі. — Він знову поцілував її, шепочучи кілька разів поспіль її ім'я: Доріс, Доріс, Доріс. Цілуючи шию Доріс, білу, витягнуту, мов шия жертви, що очікує на жертовного ножа, він згадав, що доріс — це наукова назва морської миші. Морська миша схожа на ковбаску, вкриту лискучим мінливим хутром — незвичайна істота. Ні, доріс — це, здається, назва морського огірка, який у мить небезпеки вивертається навиворіт. Треба обов'язково знову поїхати до Неаполя, хоча б задля того, щоб завітати до акваріума. Ті морські створіння просто казкові, до неймовіри фантастичні.

— О Ведмедику! (Теж із зоології, але його причислили до суходольних тварин. І знову ці його утерті жартики!) — Ведмедику, я така щаслива.

— Я теж, — відповів містер Гаттон. А чи було то насправді так?

— Однак я так хотіла б знати, чи це справедливо. Скажи мені, Ведмедику, чи справедливо це, чи ні?

— Еге, люба моя, саме це цікавить мене останні тридцять років.

— Ведмедику, не кепкуй із мене. Я хочу знати, чи справедливо це; чи справедливо, що я зараз тут із тобою, що ми кохаємо одне одного, і що мене проймає струмом, коли ти торкаєшся мене.

— Справедливо? Скажімо, це безсумнівно краще. що тебе проймає струмом, аніж ти мусила б стримувати свої інстинкти. Фрейд каже: немає нічого гіршого за стримування.

— О, ти не хочеш допомогти мені. Чому ти завжди жартуєш? Якби ж то ти тільки знав, якою нещасною я почуваюся часами, коли думаю, що це несправедливо. Ти ж, напевно, знаєш про пекло й таке інше. Я не знаю, що маю робити. Іноді я думаю, що мені не слід тебе кохати.

— А ти змогла б? — спитав містер Гаттон, упевнений у силі своїх чарів спокусника та у своїх вусах.

— Ні, Ведмедику: ти добре знаєш, що не змогла б. Але я б могла втекти від тебе, сховатися деінде. Я б могла зачинитися й більше не приходити до тебе.

— Дурненька! — він ще міцніше пригорнув її до себе.

— Любий, я сподіваюся, що ми все робимо правильно. А іноді мені й байдуже, чи правильно це, чи ні.

Містер Гаттон був зворушений. Він почував себе оборонцем цього маленького створіння. Він притулився щокою до її волосся, і вони сиділи мовчки, а автомобіль, погойдуючись та підкидаючи їх, мчав уперед, жадібно поглинаючи білий шлях та запорошені кущі обабіч.

— Прощавай. Прощавай.

Машина рушила, набрала швидкість і зникла за поворотом, а Доріс залишилася стояти біля дороговказу на перехресті. їй ще й досі було млосно, і у неї паморочилася голова від його поцілунків та пристрасних доторків його ніжних рук. Щоб дійти до тями й набратися сил, аби дійти додому, вона глибоко вдихнула. Вона мала півмилі, щоб вигадати якусь відмовку.

Зоставшись наодинці, містер Гаттон раптом відчув напад страшенної нудьги. Місіс Гаттон лежала на канапі у своєму будуарі й розкладала пасьянс. Дарма що стояв теплий липневий вечір, у каміні палали дрова.

Чорний шпіц, розморений теплом та процесом травлення, спав біля вогню.

— Пхе! Тобі не здається, що тут занадто спекотно? — спитав містер Гаттон, заходячи до покою.

— Але ж ти знаєш, що я мушу бути в теплі. — В її голосі майже бриніли сльози. — Мене так морозить.

— Сподіваюсь, тобі сьогодні краще?

— Боюся, що не дуже.

Розмова урвалася. Містер Гаттон стояв, спираючись спиною на камін. Він подивився на шпіца, що лежав біля його ніг, кінчиком правого черевика перекинув песика на спину й почухав тому груди та живіт у білих цяточках. Тварина завмерла в екстазі. Місіс Гаттон продовжувала розкладати пасьянс. Зайшовши у безвихідь, вона змінила положення однієї карти, потім поклала на її місце іншу й продовжила гру. Пасьянс у неї виходив завжди.

— Доктор Ліббард вважає, що мені цього літа слід поїхати до Лландріндод Велза.

— То й їдь, люба, їдь обов'язково.

У Містера Гаттона з думки не йшли події того дня: Доріс і він приїхали до густого лісу, водієві наказали, щоб той почекав на них у тіні дерев, а самі пішли у безвітряне сонячне сяйво крейдяних скель, що були внизу.

— Я питиму там воду для моєї печінки, і він вважає, що мені не завадить масаж та електропроцедури.

Доріс із капелюшком у руці підкралася до чотирьох метеликів, що крутилися в танку довкола куща вдовиці; їх політ нагадував мерехтіння блакитного полум'я. Аж ось ураз блакитне полум'я розсипалося на вируючі лелітки; вона побігла за ними, сміючись та гукаючи, мов дитина.

— Я певен, тобі від цього полегшає, люба.

— Я подумала, а чому б і тобі не поїхати зі мною, любий.

— Але ж ти добре знаєш, що наприкінці місяця я їду до Шотландії. Місіс Гаттон подивилася на нього благальними очима.

— Мене так лякає ця подорож, — сказала вона. — Лише від думки про неї мені стає моторошно. Я не певна, що буду в змозі витримати її. І ти добре знаєш, що я не можу спати в готелях. А потім ще багаж, і всі ці клопоти. Ні, я не можу їхати туди сама.

— Але ж ти не будеш сама. З тобою буде твоя покоївка. — У його голосі чулося роздратування. Хвора жінка важилася на місце здорової. Його тягли геть від спогадів про сонячний пагорок та прудку веселу дівчину назад до цього спекотного, нездорового покою та його мешканки з її постійними бідканнями.

— Що ж, тоді я нікуди не поїду.

— Але ти мусиш, люба, якщо лікар радить тобі. І до того ж невеличка переміна піде тобі на користь.

— Я так не вважаю.

— Однак так вважає Ліббард, а він свою справу знає.

— Ні, я не в змозі їхати. Я дуже слабка. Я не можу їхати сама. — Місіс Гаттон витягла хусточку з чорної шовкової сумочки й піднесла її до очей.

— Дурниці, люба, ти повинна зробити зусилля.

— Краще дайте мені спокійно вмерти тут. — Наразі сльози її були щирими.

— На Бога! Ти можеш нарешті бути розважливою. Послухай-но, прошу тебе. Проте місіс Гаттон схлипувала чимраз дужче.

— Ет, ну що тут поробиш? — Він знизав плечима й вийшов із кімнати. Містер Гаттон визнав, що поводився недостатньо терпляче, проте йому було несила це витримати. Дуже рано в житті він виявив, що не тільки не відчуває співчуття до бідних, слабких, хворих та убогих, а просто ненавидить їх. Колись, на останньому курсі, він провів три дні в одному з благодійних притулків Іст-Енда. Він повернувся звідти сповнений глибокої, невикорінної відрази. Замість жаліти нещасних, він проклинав їх. Він розумів, що такі почуття не прикрашають його, і спочатку йому було соромно за себе. Однак зрештою він зробив висновок, що в цьому винна його вдача і що з цим нічого не вдіяти, і надалі він більше не відчував гризот із цього приводу. Емілі була здорова й гарна, коли він одружився з нею. Він кохав її тоді. Але тепер — хіба він винен у тому, що вона стала такою?

Містер Гаттон обідав на самоті. Їжа й випите зробили його добросерднішим, ніж він був до обіду. Щоб якось загладити свою провину за те, що не стримався, він пішов до жінчиного покою і зголосився почитати їй. Вона була зворушена, пристала з подякою на його пропозицію, і містер Гаттон, який особливо пишався своєю вимовою, запропонував почитати щось легеньке французькою.

— Французькою? Мені так подобається французька, — місіс Гаттон говорила про мову Расіна, немовби то був зелений горошок.

Містер Гаттон побіг до бібліотеки й повернувся з жовтим томом. Він почав читати. Намагання вимовляти якомога правильніше цілком поглинуло його увагу. Але ж яка гарна у нього вимова! Здавалося, що сам факт її неперевершеності поліпшував якість роману, який він читав. Наприкінці п'ятнадцятої сторінки, звук, який не викликав жодного сумніву, змусив його відірватися від книжки. Він глянув: місіс Гаттон спала. Він трохи посидів, вдивляючись з якоюсь байдужою цікавістю в обличчя сплячої. Колись воно було гарне; колись, давно, тільки-но він бачив його, або лише самий спомин про нього, викликали в нього такі сильні почуття, яких він не відчував ані до того, ані опісля. Тепер воно було у зморшках і бліде, мов у мерця. Шкіра щільно обтягувала вилиці й перенісся гострого, пташиного носа. Заплющені очі глибоко позападали в очницях, по краях яких випирали кістки. Світло від лампи, що падало на її обличчя, дужче підкреслювало його западини та виступи. То було обличчя мертвого Христа з картини Моралеса.

La squelette etait invisible

Au temps heureuxs de l'art païn[4].

Він здригнувся й навшпиньки вийшов з кімнати.

Наступного дня місіс Гаттон вийшла до ланчу. Вночі у неї було серцебиття, однак зараз вона почувалася краще. До того ж вона воліла сама вшанувати гостю. Місіс Спенс вислухала її бідкання щодо Лландріндод Велза, голосно співчувала, була надміру щедрою на поради. І хоч що вона говорила, завжди це було надто промовисто. Вона нахилялася вперед, прицілювалася, так би мовити, мов та гармата, і вистрілювала слова. Бабах! Набій в її душі запалювався, слова зі свистом вилітали з вузького дула її рота. Вона була кулеметом, що зрешечував хазяйку співчуттям. Містер Гаттон теж був не раз підпадав під такий само обстріл, здебільшого літературного або філософського характеру — обстріл Метерлінком[5], Анні Безант[6], Бергсоном[7], Вільямом Джеймсом[8]. Сьогодні набої були медицинські. Вона говорила про безсоння, просторікувала про переваги ліків, які не завдають шкоди,

базікала про милосердя фахівців. Під цим обстрілом місіс Гаттон розквітла, мов квітка на сонці.

Містер Гаттон тільки мовчки дивився на них. Йому завжди було цікаво спостерігати за Дженіт Спенс. Він не був настільки романтичним, щоб припускати, що кожне обличчя лише приховувало собою якийсь внутрішній образ, прекрасний чи загадковий, і що пуста жіноча балаканина — то тільки туман над таємничими затоками. Наприклад, його дружина і Доріс — вони були тим, чим здавалися, та й годі. Одначе, цього не можна було сказати про Дженіт Спенс. Ось у її випадку можна було бути певним, що за усмішкою Джоконди й густими римськими бровами ховалося якесь дивне, незнайоме обличчя. Питання було лише в тому, що то було за обличчя? Містер Гаттон ніколи не спромагався цього зрозуміти.

— А може, вам зовсім і не потрібно буде їхати до Лландріндода, — говорила міс Спенс. — Якщо ви швидко одужаєте, доктор Ліббард дозволить вам залишитися вдома.

— Я тільки на це й маю надію. Справді, я сьогодні почуваюся набагато ліпше.

Містерові Гаттону стало соромно. Може б вона почувалася добре кожного дня, якби він виявляв до неї більше співчуття. Але він заспокоївся думкою, що йдеться про її самопочуття, а не дійсний стан здоров'я. Співчуття не може вилікувати хвору печінку або слабке серце.

— Люба, на твоєму місці я б не пив компоту з порічок, — промовив він, раптом виявляючи піклування про неї. — Пам'ятаєш, Ліббард заборонив тобі все, що має шкуру та зернятка.

— Але ж я їх так люблю, — запротестувала місіс Гаттон, — до того ж у мене сьогодні нічого не болить.

— Не будьте тираном, — сказала міс Спенс, подивившись спочатку на нього, а потім на його дружину. — Нехай сердешна з'їсть, що їй до смаку, це піде їй на користь. — Вона погладила руку місіс Гаттон.

— Дякую, люба, — місіс Гаттон налила собі ще компоту.

— Що ж, тільки не звинувачуй мене, коли від них тобі стане погано.

— А хіба я коли-небудь звинувачувала тебе, любий?

— Ти ніколи для цього не мала підстав, — грайливо відповів містер Гаттон. — Я — ідеальний чоловік.

Після ланчу вони сиділи в садку. З острівця затінку від старого кипариса вони милувалися лужком, де на клумбах металевим блиском відливали квіти.

Містер Гаттон глибоко вдихнув теплого, запашного повітря.

— Добре бути живим, — сказав він.

— Так, живою бути добре, — відгукнулася дружина, простягаючи до сонця бліду, кістляву руку.

Покоївка принесла каву; срібний сервіз для кави та блакитні філіжанки стояли на складаному столику поруч із стільцями.

— Ой, а мої ліки! — вигукнула місіс Гаттон. — Кларо, будь ласка, побіжи і принеси їх мені. Біла пляшечка на буфеті.

— Я піду, — озвався містер Гаттон. — Мені все одно треба сходити по сигару. Він поспішив до будинку. На порозі він зупинився й на мить обернувся: покоївка йшла моріжком, дружина сиділа у шезлонзі й

намагалася розкрити свою білу парасольку, міс Спенс схилилася над столом, наливаючи в чашки каву. Він зайшов у прохолодні сутінки будинку.

— Ви питимете каву з цукром? — запитала міс Спенс.

— Так, дякую. І то побільше цукру. Я питиму її після того, як прийму ліки, щоб забити той бридкий смак.

Місіс Гаттон відкинулася на бильце крісла й затулилася парасолькою від сліпучого сяйва неба.

За її спиною міс Спенс тихенько чаклувала над філіжанками з кавою.

— Я всипала вам три великі ложки. Від смаку ліків не залишиться й сліду. А ось і ваші ліки.

Містер Гаттон повернувся, тримаючи в руці склянку, наполовину заповнену якоюсь прозорою рідиною.

— У них чудовий запах, — сказав він, подаючи склянку дружині.

— Це лише запах, — вона одним проковтом випила рідину, здригнулася і скривилася. — Пху, вони такі гидкі. Де моя кава?

Міс Спенс передала їй чашку, вона сьорбнула кави.

— Ви зробили її такою солодкою, мов сироп. Але вона дуже смачна, особливо після тих огидних ліків.

О пів на четверту місіс Гаттон поскаржилася, що почувається не так добре, як зранку, і пішла до себе полежати. Чоловік мало не бовкнув їй

про порічки, але стримався; перемога від "я ж тобі казав" була б отримана дуже задешево. Натомість він співчутливо провів її до будинку.

— Ти відпочинеш, і все знову буде гаразд, — сказав він їй. — До речі, я не вечерятиму сьогодні вдома.

— Чому? Ти кудись їдеш?

— Я обіцяв сьогодні ввечері бути у Джонсонів. Ми збиралися побалакати про меморіал загиблим у війні, про який я тобі розповідав.

— Мені так не хочеться, щоб ти йшов із дому. — Місіс Гаттон мало не плакала.

— Ти не можеш відкласти цей візит? Я так не хочу залишатися сама.

— Але ж, люба моя, я обіцяв кілька тижнів тому, — його дратувало, що доводилося брехати. — А зараз я мушу повернутися й попрощатися з міс Спенс.

Він поцілував її в лоба і знову вийшов у садок. Міс Спенс пильно вдивлялася йому в обличчя.

— Ваша дружина страшенно хвора, — сказала, мов вистрілила, вона.

— А мені здалося, що ваш візит її підбадьорив.

— То була чисто нервова реакція, чисто нервова. Я уважно спостерігала за нею. З таким слабким серцем і розладнаним травленням, так, геть розладнаним, може статися будь-що.

— У Ліббарда не такий похмурий погляд на стан здоров'я бідолашної Емілі,— містер Гаттон тримав відчиненою хвіртку, що вела з садка до під'їзної алеї; автомобіль міс Спенс стояв біля парадних дверей.

— Ліббард усього лиш сільський лікар. Вам слід звернутися до фахівця. Він не спромігся стримати сміху.

— У вас макабрична пристрасть до фахівців. Міс Спенс підняла руку, зупиняючи його.

— Зараз не до жартів, я вважаю, що бідолашна Емілі в дуже поганому стані. Може статися будь-що, у будь-яку мить.

Він допоміг їй сісти в авто й зачинив дверцята. Водій завів двигун і вмостився на своєму сидінні, готовий їхати.

— Сказати, щоб рушав? — він не мав охоти продовжувати розмову. Міс Спенс нахилилася й кинула в його бік усмішку Джоконди.

— Пам'ятайте, я сподіваюся незабаром побачити вас у себе.

Він мимовільно всміхнувся, щось ввічливо промимрив, і коли машина рушила, помахав рукою. Він був радий, що нарешті її спекався.

За кілька хвилин містер Гаттон теж поїхав. Доріс чекала його на роздоріжжі. Вони повечеряли у придорожньому готелі за двадцять миль від дому. їжа була погана, дорога, така, що її готують лише у сільських готелях, куди навідуються заїжджі автомобілісти. Містерові Гаттону вона видалася огидною, проте Доріс вона сподобалася. Доріс завжди все подобалося. Містер Гаттон замовив не найкращу марку шампанського. Ліпше було б йому залишитися вдома й посидіти в бібліотеці.

Коли вони вирушили у зворотну путь, Доріс була трохи напідпитку й надзвичайно пристрасною. В машині було темно, однак, дивлячись

уперед повз непорушну постать М'Наба, вони могли бачити яскравий і вузький світ форм та кольорів, які вихоплювали з мороку фари автомобіля.

Коли містер Гаттон повернувся додому, було вже за одинадцяту. У холі його зустрів доктор Ліббард. То був невисокий на зріст чоловік з маленькими, тендітними руками та гарними рисами обличчя, що видавалося майже жіночим. Його чорні очі були великі й сумні. Він багато часу просидів біля ліжок своїх пацієнтів, дивлячись у їхні сумні очі й розмовляючи з ними про всілякі дрібниці тихим, сумним голосом. Від нього йшов приємний дух, певно, що то був запах антисептика, проте в той же час він був вишуканий і витончено чарівний.

— Ліббард? — промовив здивований містер Гаттон. — Ви тут? Що, моїй дружині погано?

— Ми намагалися повідомити вас раніше, — відповів йому тихий, сумний голос.

— Мені сказали, що ви у Джонсонів, але там нічого про вас не знали.

— Ні, мене там не було. У мене зламався автомобіль, — відповів роздратовано містер Гаттон. Яка досада, коли тебе ловлять на брехні.

— Ваша дружина дуже хотіла вас побачити.

— Добре, я зараз же піду до неї,— містер Гаттон рушив до сходів. Доктор Ліббард узяв його під руку.

— Боюся, що вже запізно.

— Запізно? — він намагався витягти годинника, однак той ніяк не виходив із кишені.

— Місіс Гаттон померла півгодини тому.

Голос залишався достоту таким же тихим, суму в очах не побільшало. Доктор Ліббард говорив про смерть, немовби розповідав про матч місцевої команди у крикет. Усе було однаково марним, однаково вартим жалю.

Містер Гаттон раптом пригадав слова Дженіт Спенс: "У будь-яку мить, у будь-яку мить". Вона влучила в самісіньку середину.

— Що сталося? — запитав він. — Що стало причиною?

Доктор Ліббард пояснив, що не витримало серце, зупинку якого спричинив шалений напад блювоти, викликаний у свою чергу якоюсь їжею подразнювального характеру. Порічками? — зробив припущення містер Гаттон. Може бути. То було занадто для її серця. У неї було хронічне захворювання клапана: щось не витримало напруги. Все скінчилося; страждала вона недовго.

— Шкода, що вони обрали для похорону день матчу між Ітоном та Гарроу, — говорив старий генерал Грего, стоячи в холодочку під муром кладовища з циліндром у руках і витираючи обличчя хусточкою.

Містер Гаттон почув це зауваження й насилу стримався, щоб не завдати генералові серйозного тілесного ушкодження. Йому хотілося зацідити старому негідникові прямісінько у велику червонясту пику. Потворну величезну ягоду шовковиці, присипану борошном. Де ж повага до мертвих? Невже всім байдуже? Теоретично йому теж було байдуже — нехай мертві ховають своїх мертвих. Але тут, на краю могили, він, здивувавши себе самого, ледве стримував ридання. Сердешна Емілі, колись вони були справді щасливими. Тепер вона лежить у домовині на дні двометрової ями. А цей Грего скаржиться, що не зможе піти на матч Ітон — Гарроу.

Містер Гаттон обернувся й подивився на гурт чорних постатей, що повільно випливав з подвір'я церкви й прямував до череди колясок та автомобілів, які стояли на узбіччі. На яскравому тлі липневої трави, квітів та листя ті постаті мали жахливий, неприродний вигляд. Думка про те, що всі ці люди незабаром теж будуть мертві, трохи потішила його.

Того вечора містер Гаттон допізна сидів у своїй бібліотеці, читаючи книжку про життя Мільтона. Якоїсь особливої причини для того, щоб читати саме цю книжку, у нього не було: то була книжка, що першою трапила йому до рук, та й край. Було вже по півночі, коли він закінчив читати. Він підвівся, відчинив двері й вийшов на невелику, замощену кам'яними плитами терасу. Ніч була тиха, ясна. Містер Гаттон подивився на зірки й на темні провалля поміж ними, кинув оком на темний лужок та безбарвні квіти в садку, а потім полинув поглядом у далечінь, чорну та сіру в місячному світлі.

У нього в голові юрмилася безліч думок. Там були зірки, там був Мільтон… Людина могла зрівнятися з зірками й ніччю. Велич, шляхетність. Але чи є насправді різниця між шляхетністю та ницістю? Мільтон, зірки, смерть і він сам, він сам. Душа, тіло; високе й низьке єство. Може, зрештою, в цьому щось і було. На боці Мільтона був Бог і праведність. А що було на його боці? Нічого, нічогісінько. Були тільки маленькі груди Доріс. Який сенс був у цьому всьому? Мільтон, зірки, смерть, і Емілі в могилі, Доріс, і він сам — завжди він…

О, він — огидне і нікчемне створіння. Усе переконувало його в цьому. То була уроча мить. Він уголос промовив:

— Я виправлюся. Я виправлюся.

Звук власного голосу в мороці ночі приголомшив його. Йому здалося, що він виголосив ту заповітну обітницю, яку дають лише боги.

— Я виправлюся. Я виправлюся.

У минулому були новорічні свята, роковини, коли його поймало достоту таке саме почуття вини і він давав подібні обітниці. Всі вони, оті обітниці, відлетіли, мов дим, у небуття. Але ця мить важила набагато більше, і він дав набагато страшнішу клятву. Тепер усе буде інакше. Так, він житиме, керуючись розумом, він працюватиме, він стримуватиме свою хіть, він присвятить своє життя якійсь праведній меті. Він так вирішив, і так воно й буде.

На практиці це має виглядати так: ранками він займатиметься господарськими справами, об'їжджаючи поля з управителем, доглядаючи, щоб його землі оброблялися в найсучасніший спосіб — дбаючи про силос, штучні добрива, забезпечуючи врожаї протягом усього року й таке інше. Решту дня він присвятить серйозній праці. Він уже віддавна збирався написати ту книжку — "Вплив хвороб на цивілізацію".

Містер Гаттон лягав спати принижений і смиренний, проте з відчуттям, що Господь зглянувся на нього. Він спав сім годин із половиною і, прокинувшись, побачив, що знову яскраво сяє сонце. Почуття минулої ночі завдяки доброму відпочинку трансформувалися у звичну для нього бадьорість. І лише через деякий час після того як він повернувся до свідомого життя, містер Гаттон згадав свою обітницю, свою страшну клятву. Мільтон і смерть здавалися іншими при світлі дня. А щодо зірок, то їх взагалі не було. Однак наміри його були правильними; навіть удень він був певен цього. Після сніданку він наказав осідлати коня й об'їхав з управителем свій маєток. По другому сніданку він читав Тацитову "Чуму в Італії". Увечері він зробив кілька нотаток стосовно малярії на півдні Італії. Роздягаючись, пригадав, що у збірці анекдотів Скелтона був дуже дотепний жарт із приводу "спітнілої хвороби". Він це теж занотовував би, якби знайшов олівця.

На шостий ранок свого нового життя, поміж листів, що надійшли тими днями, він знайшов конверт, адреса на якому була написана тим плебейським почерком, у якому він одразу ж упізнав почерк Доріс. Він розкрив його й почав читати. Вона не знала, що сказати, слова були такими недоречними. Його дружина, ось так узяла й померла, і так

раптом, і це все так жахливо. Містер Гаттон зітхнув, однак подальші рядки вже трохи зацікавили його:

Смерть так лякає мене, я ніколи не думаю про неї, якщо я в змозі. Але коли щось таке, як оце, трапляється, або коли я хворію, чи сумую, тоді я не можу не думати про те, що вона тут, поруч, і тоді я думаю про все погане, що я зробила, і про тебе, і про себе, і тоді я думаю, що ж то воно буде. І я так боюся. Я така самотня, Ведмедику, і така нещасна, і я не знаю, що маю діяти. Я не можу позбутися думки про смерть, я така безпорадна й така розгублена, коли тебе немає коло мене. Я не мала наміру писати тобі, я збиралася зачекати, коли скінчиться жалоба й коли ти знову зможеш приїхати до мене, але я була така самітна і така нещасна, Ведмедику, що мусила написати цього листа. Я не могла втриматися. Пробач мені, ти так потрібен мені, я не маю в цьому світі нікого, крім тебе. Ти такий добрий, такий ласкавий, ти мене розумієш, такого, як ти, немає ніде. Я ніколи не забуду, яким добрим та чуйним ти був до мене, і ти такий розумний, і так багато знаєш, і я не можу зрозуміти, як сталося, що ти взагалі звернув на мене увагу, я ж бо така дурна й нерозумна, і що я тобі сподобалася, і ти покохав мене, бо ти ж таки кохаєш мене хоч трішечки, Ведмедику?

Містер Гаттон відчув сором і гризоти. Щоб тобі так дякували, так обожнювали за те, що ти спокусив дівчину, — це вже було занадто. То була звичайнісінька дурість. Ідіотизм, безглуздість; інакше про це й не скажеш. Бо, по правді кажучи, втіха від усього того була мізерна. Якщо скласти все докупи, його це більше стомило, аніж розважило. Був час, коли він вважав себе гедоністом. Однак бути гедоністом означає керуватися логікою, умисно вибирати те, що дасть тобі насолоду, відмовлятися від того, що завдає болю. Те, що вчинив він, не мало жодного сенсу, ба, навіть, було всупереч йому. Адже він наперед знав, так добре, так добре знав, що ці нікчемні інтрижки не приносять ніякого задоволення. Але кожного разу, коли його полонило незборимe бажання, він підкорявся йому, пірнаючи в котрий уже раз у чорторий звичної дурості. Меггі, покоївка дружини, Едіт — дівчина з ферми, і місіс

Прінгл, і кельнерка в Лондоні, і інші — було їх не менше десятка. Все було таким утертим, таким заяложеним. Він знав, що так воно й буде;

він завжди це знав. А втім, а втім… Життя нікого нічого не навчає.

Бідна маленька Доріс! Він напише їй гарного, лагідного листа, однак більше не бачитиметься з нею. Зайшов служник і сказав, що коня вже осідлали і він чекає на нього. Містер Гаттон сів на коня й поскакав. Того ранку управитель дратував його більш ніж звичайно.

Через п'ять днів Доріс і містер Гаттон сиділи вдвох на пірсі в Саутенді; Доріс у білій з рожевою оздобою сукні випромінювала щастя, містер Гаттон, витягнувши ноги, погойдуючись на стільці, зсунув капелюха на потилицю й намагався відчувати себе звичайним туристом. Тої ночі, коли Доріс, така тепла й така юна, спала в нього під боком, його знову, в ту хвилину темної ночі й фізичного виснаження, охопило майже нереальне відчуття, достоту таке саме, яке він відчув менш як два тижні тому, коли дав собі велику обітницю. І ось його страшна клятва вже пішла шляхом усіх його попередніх обіцянок. Нерозважність узяла гору; він скорився першому позиву бажання. Він невиправний, невиправний.

Він довго лежав із заплющеними очима в роздумах про свої приниження. Дівчина поворухнулася уві сні. Містер Гаттон повернувся й подивився на неї. У невиразному світлі, що пробивалося крізь наполовину запнені фіранки, він побачив її оголену руку й плече, шию й темний кучерик на подушці. Вона була прекрасна, жадана. То що ж він лежить тут і кається у своїх гріхах? Хіба це має якесь значення? Якщо він невиправний, то хай йому грець; він якнайкраще скористається своєю невиправністю. Його раптом охопило чарівне відчуття безвідповідальності. Він почувався вільним, напрочуд вільним. У запалі пристрасті він притягнув дівчину до себе. Вона прокинулася, збентежена, мало не налякана його брутальними поцілунками.

Буря пристрасті вляглася й поступилася місцем безтурботній веселості. Здавалося, все навкруги здригається від мовчазного сміху.

— Хіба може ще хтось кохати тебе так, як я кохаю тебе, мій Ведмедику? — запитання долинуло до нього з далеких світів кохання.

— Гадаю, що знаю ще когось, хто кохає мене так само палко, — відповів містер Гаттон. Стриманий, прихований сміх зростав у ньому, готовий вирватися на поверхню крізь мовчання й вибухнути гучним реготом.

— Хто? Скажи мені. Про кого це ти? — голос уже був поруч; він був сповнений підозри, страждання, обурення — він належав сьогочасності.

— Ха-ха!

— Хто?

— Ти ніколи не здогадаєшся. — Містер Гаттон продовжував гру, доки йому це набридло, і він назвав ім'я — Дженіт Спенс. Доріс нізащо не хотіла вірити.

— Міс Спенс із Менора? Та стара діва?

То було справді смішно. Містер Гаттон теж сміявся.

— Але це так, — сказав він. — Вона обожнює мене. — О, який чудовий жарт. Тільки-но він повернеться, він поїде до неї і здобуде її. — Гадаю, вона хоче, щоб я одружився з нею, — додав він.

— Але ж ти… ти ж не збираєшся…

Повітря просякло гумором. Містер Гаттон гучно засміявся.

— Я збираюся одружитися з тобою, — сказав він. Йому здалося, що то був найкращий дотеп, який він вигадав у своєму житті.

Коли містер Гаттон покинув Саутенд, він знову був одружений. Вони домовилися, що деякий час триматимуть це в таємниці. Восени вони поїдуть удвох за кордон і тоді повідомлять усіх про їхній шлюб. А зараз він поїде до себе додому, а Доріс — до себе.

Наступного дня по поверненні він поїхав із візитом до міс Спенс. Вона зустріла його звичною усмішкою, усмішкою Джоконди.

— Я чекала на ваш візит.

— Я не міг не завітати до вас, — відповів ґречно містер Гаттон. Вони сиділи в альтанці. То була чарівна невеличка споруда у вигляді античного храму, оточена густими вічнозеленими чагарниками. Міс Спенс зробила і свій внесок в її оздоблення, повісивши над лавою блакитно-білу таріль Делла Роббіа.

— Цієї осені я збираюся до Італії,— сказав містер Гаттон. Він почувався пляшкою пива, що ось-ось вибухне від веселого збудження.

— Італія… — міс Спенс заплющила в екстазі очі. — Мене теж тягне туди.

— То ж чому не підкоритися цьому бажанню?

— Ну, я не знаю. Якось нелегко зважитися на подорож наодинці.

— Наодинці… — А, ці звуки гітари й низьке контральто! — Так, подорожувати самотою не дуже весело.

Міс Спенс лежала у кріслі й мовчала. Очі її ще були заплющені. Містер Гаттон підкрутив вуса. Здавалося, мовчання триває нескінченно довго.

Коли вона наполягла, щоб він залишився повечеряти, містер Гаттон не став відмовлятися. Забавка тільки-но розпочалася. Стіл було накрито в лоджії. Крізь арки їм було видно парк, що збігав у долину, саму долину та пагорби в далечині.

Споночіло; спека й тиша були нестерпні. У небі здіймалася велика темна хмара й здалеку було чути, як гуркоче грім. Гуркіт дедалі ближчав, повіяв вітрець, і впали перші краплини дощу. Зі столу прибрали. Міс Спенс і містер Гаттон сиділи в темряві, що чимдалі густішала. Міс Спенс урвала мовчання, задумливо промовивши:

— Гадаю, що кожен має право на свою частку щастя, хіба ні?

— Певно, що так. — Але до чого вона це каже? Ніхто не робить узагальнень щодо життя, якщо не збирається говорити про своє. Щастя: він озирнувся на своє власне життя й побачив безжурне, спокійне існування, не потурбоване ані значними втратами, ані неприємностями, ані тривогами. Він завжди мав гроші і свободу;

він майже завжди робив те, що йому заманеться. Так, він вважав себе щасливим — щасливішим за багатьох людей. А зараз він був не просто щасливий; він відкрив у безвідповідальності таємницю радості. Він саме збирався сказати щось про своє щастя, коли міс Спенс продовжила свою мову:

— Такі люди, як ми з вами, мають право хоч колись у житті бути щасливими.

— Я? — запитав здивовано містер Гаттон.

— Бідний Генрі! Доля не дуже пестила нас із вами.

— Але вона могла поставитися до мене й гірше.

— Це ви лише бадьоритесь. Ви молодець. Але не думайте, що я не бачу, що криється за цією маскою.

Міс Спенс говорила чимраз гучніше й гучніше, мірою того, як дощ посилювався. Час від часу її слова заглушав грім. Вона продовжувала говорити, перекрикуючи шум знадвору.

— Я вас так добре розуміла, і то віддавна.

Блискавка освітила її, напружену, нахилену й націлену на нього, її очі здавалися двома глибокими й загрозливими гарматними жерлами. Темрява знову поглинула її.

— Ви були самотньою душею, яка шукала споріднену душу. Я співчувала вашій самотності. Ваш шлюб… — грім заглушив кінець її речення, і містер Гаттон знову почув голос міс Спенс, коли вона казала: —… не могла бути справжньою подругою для чоловіка вашого штибу.

Споріднена душа! Він? Споріднена душа. То було неможливо, неймовірно. "Жоржет Лебланк, колишня споріднена душа Моріса Метерлінка"[9]. Кілька днів тому він побачив таке в газеті. Так ось ким він був в уяві Дженіт Спенс — спорідненою душею. А для Доріс він був зразком доброчесності й найрозумнішою людиною в світі. А ким він був насправді, в дійсності? Хто знає?

— Усім серцем я потяглася до вас. Я вас розуміла. Я теж була самотня. — Міс Спенс поклала руку йому на коліно. — Ви були такий терплячий. — Знову блиснуло. Вона ще й досі була небезпечно націлена на нього. — Ви ніколи не скаржилися. Але я здогадувалася, я здогадувалася.

— Як це чудово з вашого боку! — То ж він був ame incomprise[10].

— Тільки жіноча інтуїція…

Грім ударив і розколовся, затих удалині, і лунав лише гомін дощу. Грім був його сміхом, збільшеним сміхом, що вирвався назовні. Блиснуло й гримнуло знову, над самісінькими їхніми головами.

— Хіба ви не відчуваєте, що у вас у душі є щось таке, що ріднить вас із цією бурею?

В уяві він бачив, як вона нахиляється до нього, промовляючи ці слова.

— Пристрасть зрівнює людину з природою.

Який же йому зробити зараз хід? Очевидно, від нього чекають, що він скаже "так" і зважиться на рішучий крок.

Однак містера Гаттона раптом охопив жах. Пиво вже не грало. Ця жінка не жартувала, вона плекала дуже серйозні наміри. Ця думка приголомшила його.

Пристрасть?

— Ні,— розгублено відповів він. — Я не пристрасна людина. Проте його зауваження або не почули, або на нього не звернули уваги, бо міс Спенс, мов у лихоманці, з неослабним піднесенням продовжувала говорити, але так швидко й таким довірливим голосом, що містер Гаттон не спромагався зрозуміти, що саме вона каже.

Судячи з того що йому вдавалося почути, вона розповідала йому історію свого життя. Блискавки мигали рідше, і темрява западала надовше. Однак із кожною блискавкою він бачив, що жінка й досі націлена на нього; вона що ближче посувалася до нього, ближче й ближче. Темрява, дощ, а потім блискавка! Її обличчя було поруч, до нього можна було сягнути рукою. Бліда, біло-зелена маска — великі очі, вузьке

жерло рота, густі брови. Агріппіна, а може, так, а може, вона більше схожа на Джорджа Робі?[11]

Він почав обмірковувати різні плани втечі. Можна було б раптово скочити, прикинувшись, що побачив злодія. — Тримайте злодія! Тримайте злодія! — і кинутися наздогін. А може, сказати, що йому раптом стало зле, що в нього серцевий напад? Або що він побачив привида — привида Емілі в садку? Поринувши, мов дитина, у складання планів, він не звертав жодної уваги на те, що говорила міс Спенс. І лише коли вона судомно схопила його за руку, він отямився.

— Я поважала вас за це, Генрі,— сказала вона. Поважала його за що?

— Шлюб — це святе, і ваша повага до нього, навіть коли шлюб, як у вашому випадку, був невдалий, викликала в мене повагу до вас, захоплення вами і — чи насмілюся я вимовити це слово?..

О, злодій, привид у садку! Проте, для них було надто пізно.

— … так, Генрі, кохання. Але ж відтепер ми вільні, Генрі. Вільні? У темряві почувся шурхіт, і вона стала навколішки поряд з його стільцем.

— О Генрі, Генрі, я теж не була щаслива.

Вона обійняла його, і, відчуваючи, як здригається її тіло, він зрозумів, що вона ридає. Так, мабуть, благають пощади.

— Не треба, Дженет, — говорив він. Ті сльози були жасні, справді жасні. — Не зараз, не зараз! Заспокойтеся, вам треба в ліжко. — Він погладив її по плечі, потім підвівся, звільняючись від її обіймів. Він залишив її лежати долі поруч із стільцем, на якому сидів.

Пройшовши до холу й не чекаючи, коли йому подадуть капелюха, він вийшов з будинку, доклавши всіляких зусиль, щоб тихенько зачинити за

собою парадні двері. Хмари полинули геть, і на ясному небі світив місяць. На шляху стояли калюжі, а в канавах та ровах хлюпотіла вода. Містер Гаттон ішов не розбираючи дороги, не переймаючись тим, що змокне.

Як же нестямно вона ридала! Разом із почуттям жалю та гризотами, які він відчув, пригадавши її ридання, у ньому поступово зростало обурення: чому вона не грала в ту саму гру, в яку грав він, безжальну, потішну гру? Але ж він напевне знав, що вона не гратиме в його гру; він це знав і незважаючи на це не відмовився від неї.

Що вона сказала про пристрасть і про природу? Щось по-дурному банальне, однак справедливе, справедливе. Вона була чорною, зарядженою блискавками та громом хмарою, а він, мов якийсь маленький дурненький Бенджамін Франклін, запустив змія у саме серце грози. А тепер ще й скаржиться, що його іграшка привабила блискавку.

Мабуть, вона ще й досі стоїть навколішки поруч того стільця в лоджії і плаче.

Але чому він сам не спромігся продовжувати ту гру? Чому його полишила звична безвідповідальність, залишивши його раптом протверезлого в холодному світі? На жодне з тих запитань він не мав відповіді. Лише одна думка, настійлива та ясна, бриніла в нього в голові — думка про втечу. Він мусить негайно забиратися геть.

— Про що ти думаєш, Ведмедику?

— Та ні про що.

Запало мовчання. Містер Гаттон навіть не ворухнувся: поклавши лікті на парапет тераси, спершись підборіддям на руки, він дивився вниз на Флоренцію. Містер Гаттон найняв віллу на вершині пагорба на південь від міста. Із трохи піднятої тераси край саду було видно довгу родючу долину, що тяглася аж до міста, за яким височіло похмуре громаддя гори

Морелло; на сході піднімався густо заселений пагорб Ф'єзоле, засіяний цяточками білих будинків. Усе сяяло й раділо у променях ласкавого сонця.

— Щось непокоїть тебе?

— Та ні, дякую.

— Розкажи мені, Ведмедику.

— Але, люба моя, немає чого розповідати, — містер Гаттон обернувся, всміхнувся і погладив дівчині руку. — Гадаю, що тобі краще піти й відпочити. Тут надто спекотно для тебе.

— Добре, Ведмедику. Ти теж підеш?

— Тільки докурю сигару.

— Гаразд. Але, Ведмедику, зроби це якнайшвидше.

Повільно, знехотя вона спустилася сходами й подалася до будинку.

Містер Гаттон продовжував споглядати Флоренцію. Йому було конче потрібно залишитися сам на сам. Інколи було добре втекти від Доріс та від невгамовних проявів її пристрасті. Він ніколи не зазнавав страждань кохання без взаємності, але зараз зазнавав страждань людини, яку кохають. Ці останні тижні були тижнями усе зростаючої нудьги. Доріс завжди була поруч, мов настирлива думка, мов нечиста совість. Так гарно було зостатися на самоті.

Він витяг конверта з кишені й розкрив його, не дуже й охоче. Він ненавидів листи, бо зараз там завжди було щось неприємне, зараз, коли

він одружився вдруге. Цей був від сестри. Він пробіг очима образливі "правди", з яких складався той лист.

Слова "непристойний поспіх", "самогубство в очах суспільства", "майже ще тепла в могилі", "людина низького походження" — там було все. Зараз вони були неминучими в посланнях від родичів, які мали "добрі наміри та правильні думки". Роздратований, він збирався пошматувати дурнуватого листа, коли наприкінці сторінки помітив одне речення. Серце шалено калатало в нього, коли він вчитав його. То було щось страшне! Дженіт Спенс ходила по сусідах і говорила всім, що він отруїв свою дружину, щоб мати змогу одружитися з Доріс. Чортівня якась! Звичайно людина стримана, містер Гаттон тремтів від люті. Він вдався до дитячої втіхи обзиватися і лаяв ту бабу найнепристойнішими словами.

Відтак він побачив безглуздість цих звинувачень. Тільки подумати, що він зважився на те, щоб убити когось задля шлюбу з Доріс! Якби вони лишень знали, як йому нудно. Бідолашка Дженіт! Вона намагалася бути підступною, проте спромоглася лише на те, щоб виглядати справжньою дурепою.

Від цих думок його відірвали звуки кроків; він роззирнувся. У садку, нижче маленької тераси, дівчина-служниця збирала фрукти. Неаполітанка, яка якимось чином опинилася аж у Флоренції, вона була зразком класичного типу, хоча й трохи попсованого. Профіль її було неначе взято із сицилійської монети не ліпшого періоду. Риси обличчя, викарбувані в найкращих традиціях, передавали майже досконалу тупість. Найгарнішим з усього в неї був рот: природа каліграфічною рукою надала йому виразу ослячої впертості… Під її бридким чорним одягом містер Гаттон бачив пругке тіло, сильне й велике. Він і раніше поглядав на неї з прихованою цікавістю. Сьогодні зацікавленість перейшла в бажання. Ідилія у стилі Феокріта[12]. Ось жінка й чоловік, хоча, на жаль, він не був точною копією козопаса на схилах вулкана. Він покликав її.

— Армідо!

Усмішка, з якою вона відповіла йому, була такою провокаційною, свідчила про таку доступну вдачу, що містер Гаттон аж злякався. Він знову стояв на краю, на краю. Він мусить відступити, і то зараз, ще до того, як буде запізно. Дівчина продовжувала дивитися на нього.

— Ha chiamato?[13] — запитала вона нарешті.

Дурість чи розсудливість? Ет, зараз він уже не мав вибору. Кожного разу перемагала дурість.

— Scendo[14],— озвався він до неї. Дванадцять сходинок вели з тераси до садка. Містер Гаттон рахував їх. Униз, униз, униз, униз… Він наче бачив, як спускається донизу: як переходить з одного кола пекла до іншого — із темряви, сповненої вітрами та буревіями, до прірви із смердючим багном.

Впродовж багатьох днів справа Гаттона не полишала перших сторінок мало не всіх газет. З часів, коли Джордж Сміт, утопивши в гарячій ванні свою сьому наречену, затьмарив події першої світової війни, не було більш популярного судового процесу. Уява людей була збуджена цим страшним злочином, що виплив назовні лише по кількох місяцях після його скоєння. То була одна з тих подій у житті людини, така помітна, бо трапляється не так вже й часто, яка свідчить, що від Господа не сховаєшся. Згубна пристрасть штовхнула на вбивство дружини. Кілька місяців він жив у гріху, гадаючи, що він у безпеці. Але врешті-решт його було кинуто в яму, яку він сам собі викопав. Убивство розкрито — і він на лаві підсудних. Читачі мали змогу стежити за кожним порухом правиці Господньої: спочатку ходили непевні, але наполегливі чутки; нарешті поліція вживає заходів. Було вирішено зробити ексгумацію і провести посмертний розтин. Потім експертиза, свідчення експертів, вирок присяжних при коронері[15], затим суд і засудження. Цього разу провидіння виконало свій святий обов'язок ясно, до кінця, повчально, немов у мелодрамі. Газети мали рацію, зробивши з цієї події головну інтелектуальну поживу на весь сезон.

Першим почуттям містера Гаттона, коли його відкликали з Італії для свідчень на дізнання, було почуття обурення. Жахливо, неймовірно, що поліція сприйняла всерйоз ті пусті, підступні плітки. Тільки-но дізнання скінчиться, він подасть позов на начальника поліції, він примусить цю бабу Спенс відповідати за наклеп.

Почалося дізнання, й одразу ж з'явилися перші варті подиву докази: експертиза виявила сліди арсену. На думку експертів, покійна пані Гаттон померла від отруєння арсеном.

Отруєння арсеном… Емілі померла від отруєння арсеном? Саме тоді містер Гаттон вперше довідався, що в його теплиці було достатньо отрутохімікатів, до складу яких входив і арсен, щоб отруїти ціле військо.

І лише після цього, раптом, до нього дійшло: є підстава для заведення проти нього судової справи. Мов зачарований, він спостерігав, як вона зростала, зростала, ніби якась потворна тропічна рослина. Вона оповивала його, оточувала його, він блукав у непролазних хащах.

Коли було дано отруту? Експерти дійшли висновку, що небіжчиця проковтнула її десь за вісім-дев'ять годин до смерті. Десь близько по обіді. Викликали Клару, покоївку. Місіс Гаттон, пригадала вона, попросила її принести ліки. Натомість містер Гаттон зголосився зробити це сам. Так, він пішов один. Міс Спенс — о, ці спогади про бурю, бліде, націлене на нього обличчя! той жах, що він відчув тоді! — міс Спенс підтвердила свідчення Клари й додала, що містер Гаттон повернувся з ліками, яких вже було налито у склянку, а не з пляшечкою.

Обурення містера Гаттона випарувалося. Він був у розпачі, йому стало лячно. Усе було надто абсурдним, щоби йняти йому віри, проте цей нічний кошмар був фактом дійсності, він відбувався насправді.

М'Наб бачив, як вони цілувалися, і то частенько. Він возив їх на прогулянку того дня, коли померла місіс Гаттон. Він бачив їхні зображення у склі, краєчком ока.

Засідання слідчої комісії було відкладено на наступний день. Того вечора Доріс пішла спати рано, бо в неї страшенно боліла голова. Коли містер Гаттон після вечері зайшов до її покою, то застав її в сльозах.

— Що таке? — він сів на край ліжка й погладив її по голові. Вона довго не відповідала, і він продовжував пестити її волосся механічно, майже не усвідомлюючи цього; час від часу він навіть нахилявся й цілував її в оголене плече. Адже він мав свій власний клопіт, якому треба було дати ради. Що відбувається? Як же сталося, що дурна плітка виявилася правдою? Емілі була отруєна арсеном. Це було неможливо, абсурдно. Лад речей розпався, і його віддано на милість безвідповідальності. Що сталося, і що ще чекає на нього? Його перервали саме посеред цих думок.

— Це я винна, це я в усьому винна! — раптом схлипнула Доріс. — Я не повинна була кохати тебе, мені не треба було дозволяти тобі кохати мене. Навіщо я тільки народилася на світ?

Містер Гаттон нічого не говорив, а мовчки дивився на безпорадне втілення страждання, що лежало в ліжку.

— Якщо вони що-небудь тобі заподіють, я вб'ю себе, — вона сіла, поклала руки йому на плечі й подивилася на нього так, немовби бачила його востаннє.

— Я кохаю тебе, я кохаю тебе, я кохаю тебе, — вона притягла його до себе, інертного й пасивного, пригорнула його і притулилася до нього. — Я не гадала, що ти так сильно мене кохаєш, Ведмедику. Але навіщо ти зробив це, навіщо ти це зробив?

Містер Гаттон вивільнився з її обіймів і підвівся. Обличчя в нього стало червоним-червоним.

— Здається, ти не маєш жодного сумніву в тому, що я вбив свою дружину, — сказав він. — Це вже просто смішно. За кого ти мене маєш? За героя з кінофільму? — Він починав втрачати контроль над собою. Роздратування, страхи й збентеження того дня — усе це трансформувалося в неймовірну лють до неї. — Що за нісенітниці ти верзеш? Невже ти не маєш жодної уяви про поведінку цивілізованої людини? Хіба я схожий на вбивцю? Мабуть, ти уявила собі, що я до нестями закохався в тебе й через це був ладен на шаленство. Коли ви, жінки, нарешті зрозумієте, що ніхто не буває закоханим до нестями? Усе, що треба чоловікові — це спокійне життя, якого ви ніколи його не дозволяєте мати. Я не знаю, який біс спонукав мене одружитися з тобою. То був якийсь дурний, недотепний жарт. А тепер ти ще кажеш мені, що я вбивця. Це вже неприпустимо.

Містер Гаттон попрямував до дверей. Він сказав їй жахливі слова, він це знав, огидливі слова, яких йому негайно було би зректися. Але він цього не робитиме. Він зачинив за собою двері.

— Ведмедику!

Він повернув ручку; клацнула клямка.

— Ведмедику!

У голосі, що долинав до нього з-поза зачинених дверей, була нестерпна мука. Може, краще повернутися? Він мусить повернутися. Він узявся за ручку, потім відпустив її і швидко пішов геть. Коли вже був на середині сходів, він зупинився. А ну, як вона утне якусь дурницю — викинеться з вікна або ще хтозна-що! Він уважно прислухався; не було чути ані звуку. Однак містер Гаттон чітко уявив собі, як вона навшпиньки проходить кімнатою й відчиняє навстіж вікно в холодну темну ніч.

Надворі сіє дрібний дощик. Попід вікном замощена тераса. Скільки до неї? Вісім чи десять метрів? Одного разу, коли він ішов вулицею Пікаділлі, з вікна третього поверху готелю "Ріц" вискочив собака. Він бачив, як той упав, він чув, як той ударився об бруківку. Може, повернутися? Ні, чорт забирай, він не повернеться. Він ненавидів її.

Він довгий час не виходив із бібліотеки. Що сталося? Що відбувається? Він знову й знову вертався думками до того запитання, однак не спромагався відповісти на нього. Припустімо, що те страхіття дійде до свого логічного жахливого кінця. На нього чекала смерть. Очі містера Гаттона сповнилися сльозами — він так пристрасно бажав жити. Просто бути живим. Він пам'ятав, що сердешна Емілі теж бажала цього — "Живою бути добре". У цьому дивовижному світі залишається стільки місць, де він ще не встиг побувати, так багато незвичайних, гарних людей, з якими він ще не знайомився, так багато красивих жінок, яких він навіть ще не бачив. Величезні білі воли так само будуть тягти вози шляхами Тоскани, кипариси, прямі мов колони, так само будуть рватися у блакить неба, але його там не буде, щоб бачити це. І солодкі південні вина — "Сльози Христа" та "Кров Іуди" — питимуть інші, не він. Інші ходитимуть темними, вузькими проходами поміж книжкових полиць Лондонської бібліотеки, вдихаючи пахощі запилених цікавих книжок, удивляючись у незнайомі заголовки, знаходячи незнані імена, розвідуючи неосяжні володіння знання. А він лежатиме в ямі у землі. І за що, за що? У цій плутанині думок він відчув, що вершиться надзвичайне правосуддя. У минулому він був розпусником, дурним і безвідповідальним. А тепер доля грала з ним у таку саму безглузду й безвідповідальну гру. То була помста, і Бог таки є.

Йому захотілось помолитися. Сорок років тому він кожного вечора ставав навколішки біля ліжка. Вечірня формула його дитячих років прийшла до нього з якоїсь давно не відкриваної шухляди пам'яті майже без зусиль. "Господи, благослови тата й матусю, Тома і Сісі, і маленького, мадемуазель і няньку, і всіх, кого я люблю, і зроби так, щоб я був гарним хлопчиком. Амінь". Усі вони вже померли, усі, опріч Сісі.

Здавалося, що розум його став м'яким і розчинився, на душі йому зробилося спокійно-спокійно. Він піднявся нагору, щоб вибачитися перед Доріс. Вона лежала на канапці, що стояла поруч ліжка. На підлозі він побачив пляшечку з написом "Тільки для зовнішнього споживання". Вона випила майже половину.

— Ти не кохав мене, — було все, що вона сказала, коли розплющила очі і його побачила.

Доктор Ліббард приїхав вчасно, щоб запобігти серйознішим наслідкам.

— Ви не повинні більше робити цього, ніколи, — сказав він, коли містера Гаттона не було в кімнаті.

— А що може мене зупинити? — визивно запитала вона.

Доктор Ліббард подивився на неї своїми великими сумними очима.

— Ніщо не зупинить вас, — сказав він. — Тільки ви самі й ваша дитина. Хіба то не страшний злочин проти вашої дитини, не дозволити їй народитися на світ через те, що ви хочете його покинути?

Доріс помовчала, а потім прошепотіла:

— Добре, я не буду.

Містер Гаттон просидів біля неї до ранку. Зараз він почувався справжнім убивцею. На якийсь час він спромігся переконати себе, що кохає цю беззахисну дівчину. Задрімавши у кріслі, він прокинувся затерплий, замерзлий, і відчув себе спустошеним, позбавленим будь-яких емоцій: він був лише стомлений, страждаючим тілом. О шостій він роздягнувся й ліг у ліжко, щоб поспати зо дві години. Того самого дня по

обіді присяжні коронера виголосили рішення: "Винен у навмисному вбивстві", і справу містера Гаттона було передано до суду.

Міс Спенс почувалася зле. їй було нестерпно важко давати свідчення на суді у присутності публіки, і коли все скінчилося, вона була недалеко від нервового зриву. Вона погано спала, у неї були проблеми з травленням (на нервовому грунті). Доктор Ліббард заходив до неї мало не щодня. Вона дуже багато говорила з ним — головним чином про справу Гаттона. Обурення її не мало меж. Як жасно навіть подумати, що до тебе у дім навідувався убивця. Хіба не дивно, що так довго можна було помилятися щодо справжньої суті того чоловіка? (Але в неї від самого початку була якась, хоча й не зовсім певна, підозра.) А тоді ще та дівчина, з якою він одружився, такого низького походження, майже повія. Новина, що друга місіс Гаттон чекає на дитину — посмертне дитя засудженого і страченого злочинця — викликала в неї огиду; то було щось страшне, неподобство, та й годі. Доктор Ліббард відповідав ввічливо й ухильно і приписував їй бром.

Одного ранку він перепинив її посеред звичної тиради:

— До речі,— промовив він тихим сумним голосом, — гадаю, що насправді то ви отруїли місіс Гаттон.

Міс Спенс зо дві секунди дивилася на нього очима, що мало не повилазили з очниць, а тоді спокійно відповіла: "Так". Потому розплакалася.

— Мабуть, кавою.

Здалося, що вона кивнула на знак згоди. Доктор Ліббард витяг авторучку й охайним, каліграфічним почерком виписав їй рецепт на снодійні пігулки.

Перекладено за виданням: Ellery Queen's Book of Mystery Stories. — London, 1974. © Олена Поманська, 1999, переклад.

Олдос Гакслі (Хакслі) (1894–1963) — англійський письменник, есеїст і критик, один з найвидатніших англійських прозаїків XX сторіччя. "Всесвіт" опублікував переклади двох його романів: "Жовтий Кром" (1978, № 1) і "Прекрасний новий світ" (1994, 5–6, 7).

Опубліковано у журналі "Всесвіт" (1999, 5–6)

notes

Notes

1

Прізвисько Мільтона, коли він навчався в університеті.

2

Коханка англійського короля Карла II.

3

Була (франц.).

4

Скелета видно не було В часи щасливі митців-язичників.

5

Бельгійський поет і драматург.

6

Англійська письменниця, прихильниця езотеричної школи, помічниця О. Блаватської, з 1907 р. — президент Теософічного товариства.

7

Французький філософ-ідеаліст, представник інтуїтивізму.

8

Американський філософ та психолог, один з основоположників позитивізму.

9

Жоржет Лебланк — коханка Моріса Метерлінка.

10

Душа, яку не зрозуміли (франц.).

11

Відомий англійський комедійний актор.

12

Давньогрецький поет, основоположник жанру пасторальної ідилії.

13

Ви кликали? (Італ.)

14

Я йду (італ.).

15

Коронер — в англійській судовій системі слідчий, який веде справу про вбивство. Залежно від його висновків справа передається до суду, вгору